



The comparison of Persian Priskeh and Japanese Haiko

Farahnaz Yousefi¹, Ali pedram Mirzaei², Narges Mohammadi Badr³

Recived: 9/2/2021

Accepted: 24/12/2022

Abstract

In recent years, the tendency to short-term format has been considered by poets. Priskeh is one of the types of contemporary Persian short poems that was officially registered by the Ministry of Culture and Islamic Guidance in 2012. Based on this research, it was concluded that Priskeh is an independent short format that has its own characteristics and has significant structural and material differences. And the goal is to recognize more and more Priske short template as a short short template and introduce its special features. Some poets take their poems haiku while none of them followed their principles. but declared to the Japanese poem that; Accordingly, sometimes, with the rules of your acquaintance, Priskeh has also made Persian haiku or imitation of them.

Keywords: *Priskeh , Haiko Persian short poem, Formats of contemporary Persian poetry .*

¹ Master of Literature, Department of Literature, Payame Nour University (PNU), Tehran, Iran . Farahnazyousefi66@gmail.com
orcid: 0000-0001-8222-016X;

2. Corresponding author, PhD, Persian Language and Literature, Payame nour University(PNU) , Tehran, Iran. apedmir7@yahoo.com orcid: 0000000338237487

³ PhD, Persian Language and Literature , Payame nour, University(PNU), Tehran, Iran; orcid: 0000000191827895



Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms

Extended Abstract

1. Introduction

In recent years, contemporary poets have increasingly turned to short-form poetry. The age of machines is the age of hastiness which contradicts delays and prolongation, with even novels, the predominant form of contemporary prose, tending to short formats. Poetry seeks to reduce a mass of material into a short form to express the content in a limited and short form. The emergence of virtual media in today's world has led poetry toward brevity, confusing the audience on how to call the short form poetry. Many poets have rolled out their poems in untitled short forms or revealed them under inappropriate titles without adhering to the rules recently. The present research, the first on the Periskeh form, aims to compare the content and structure of the Periskeh and Haiku forms, with the former sometimes called Haiku, while the two forms have concrete structural and semantic differences with each other. Periskeh is a short form of Persian poetry registered by the Ministry of Culture and Islamic Guidance a decade ago and introduced to the literary association as a short form of Persian poetry.

Page | 50

2. Literature Review

Periskeh is a type of short-form Persian poetry that involves different versions. In the past, it appeared with the advent of some types of Persian poetry, including couplets, quatrains, single-couplet, Khosravani, etc. Like other forms of Persian poetry, Periskeh follows its own specific rules, as revealed by Persian literature professors and new and short poetry composers. Recently, poets have increasingly turned to short-form poetry and used different appellations for this newly emerging form. Thus, those who are not acquainted with Periskeh call it Persian Haiku or an imitation of it, whereas Periskeh adheres to some specific rules that distinguish it from the Haiku.

Haiku: A product of poetry competitions in Japan, Haiku is short-form poetry, which originated hundreds of years ago, later known to Hokku (composition of poetry) and Hai-ku (game of poetry). This poetry is also called Hai-Kai (good game), though Haiku is more common nowadays. Haiku figurative language consists of simile, irony, symbols, and other imagery. It also includes such themes as short life, birds and animals, insects, trees and plants, mountains, moon, sun, rain and fog, and other natural effects (Pashaei, 1990). Haiku is closely related to the Zen creed in the Far East and Japan (Pashaei, 1990:532). In the prelude to the book "Haiku: From the Beginning to the Present,"

Shamlou writes: Anyway, Haiku should be viewed from a Zen perspective; maybe it is better to suggest the setting Haiku offers is, for the advocates of Zen, a more vivid and reflective experience, because Haiku tells of mysteries only to be profoundly perceived by the Zen creed followers; this form of poetry is spectacular from this perspective, and one would suggest that what Haiku represents is more or less mystical; the mysticism not originated from that of the Zen followers. So, it is best to stand by Japanese Haiku composers and stay within their realm of worldviews (Shamlou & Pashaei, 2005:20). Speaking of the theme, what gives credit to Haiku is attention to its outside, whereas, in Persian poetry, the poet fundamentally views himself/herself and the inward world. This difference is represented not in the poetic image but in how it is perceived (Mohmadi, 2014:63).

3. Methodology

This research is comparative-analytical research that uses library sources to gather data.

Results

Comparing the structure and content of the two types of poetry, i.e., Iranian Periskeh and Japanese Haiku, one would conclude that Periskeh poetry is Iranian short form poetry with its own specific rules and is not a Persian Haiku or an impression of it whatsoever. Periskeh differs from Haiku in form, semantics, thinking, rhetorical characters, music, and grammar.

1. As regards form, Haiku has three chapters, but Haiku is composed in 2-4 chapters, or even in one single chapter, under exceptional states.

2. Regarding meaning and thinking, the poet in Periskeh is free to compose poetry with every theme and content; in Haiku, however, most of the themes are about nature and Zen.

3. Regarding rhetorical aspects, Periskeh uses imagery (simile, metaphor, etc.) which are thought of as main elements, and the poet confronts no limitations as to the use of any imagery. In Haiku, the reality and the real moment are focused.

4. Regarding the use of music elements, Periskeh completely frees the poet to create music and select the type of music; the poet determines the fast rhythm, music, stillness, distancing, or the music cessation. In Haiku, however, except for the recent poems, the poetry is composed of a classic and standard language, and the poet has no role in the poetry music, except for choosing the keywords and lexicon.

5. As regards grammar, contemporary grammar is used to compose Periskeh poems. In this type of poetry, poems are composed in two forms of standard and colloquial languages; in Haiku, however, only classic and standard language is allowed for the poems, except for most recent poems, which have changed.

Speaking of similarities, both formats are identified with other short-form poetry, though enjoying their own rules; furthermore, both are characterized by conveying concepts and teachings of their societies. To sum up, Periskeh is an independent short form with its characteristics and is different from Haiku from a structure and content perspective.

References

- Alavi, S. (2013). *Familiarity with Haiko*. Iran Newspaper's Archive. 19th year; n5453
- Bagheri Farsani, H. (2016). *Analysis of short stories in contemporary Persian Poetry*; Persian language PHD thesis; Razi University.
- Behrahi, A. (2013). *The Poplar which twists around rain*; Second edition; Tehran, Nahr publication
- Behrahi, A. (2019). Oral statements at the celebration of the 7th foundation of Priskeh.
- Biukanon, Daniel C. (197). *A hundred famous Haiku poems*; Translated by A. Pashaei (1990). Tehran: Donyay-e-Madar Publication
- Dad, S. (2006). *Dictionary of literary terms*; Third edition . Tehran ; Cheshmeh Publication.
- Faridzadeh, H. (2019). Oral statements at the celebration of the 7th foundation of Priskeh
- Hasanvand, H, (1990). "Priskeh", Nasim Honam, 1th year, (6), 2
- Khormali, A, (2016). The sin of the mirror. Tehran; Parastooye sepid publication.
- Mohammadi, S. (2014). *Investigation of short forms of contemporary poetry*. M.A. Thesis in Persian Literature. Kazerun University
- Saeedi, H. (2014). *Short like breathe*, Tehran : Season5 publication
- Saheb Anoosh, F. (2018). *Created*. Tehran: Sarat publication.
- Shamlou, A. & Pashaei. A. (2005), *Japanese haiku poetry; from the beginning to the present*; Fourth Edition, Tehran: Cheshmeh Publication.



فصلنامه

سال ۲۰، شماره ۸۱، پاییز ۱۴۰۲، ص ۲۲۲-۲۰۷

مقاله پژوهشی



DOI: <https://doi.org/10.2634/Lire.20.81.207>

مقایسه پریسکه ایرانی با هایکو ژاپنی

فرحناز یوسفی^۱؛ دکتر علی پدram میرزایی^{۲*}؛ دکتر نرگس محمدی بدر^۳

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۴

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۱۱/۲۱

چکیده

پریسکه یکی از انواع شعر کوتاه فارسی معاصر است. در سالهای اخیر، گرایش به قالبهای کوتاه مورد توجه شاعران قرار گرفته است و هرکس به فراخور ذوق خود نامهای گوناگونی بر اشعار کوتاه فارسی می‌گذارد. بر همین اساس برخی که با پریسکه آشنایی ندارند آن را هایکوی فارسی یا تقلیدی از هایکو می‌نامند در صورتی که پریسکه قواعدی دارد که آن را از هایکو و دیگر اشعار کوتاه متمایز می‌کند. در این پژوهش با روش تحلیل محتوا به بررسی پریسکه از نظر ساختار و محتوا پرداخته شده است تا پریسکه به عنوان قالب کوتاه مستقل شعری، معرفی، و ویژگیهای آن بیشتر شناسانده شود. بر اساس این پژوهش نتیجه گرفته شد که پریسکه، قالب کوتاه مستقلی است که ویژگیهای خود را دارد و با هایکو از نظر ساختاری و محتوایی به گونه‌ای محسوس متفاوت است.

کلیدواژه‌ها: پریسکه، شعر کوتاه فارسی، هایکو، قالبهای شعر معاصر فارسی.

۲۰۷



فصلنامه پژوهشهای ادبی سال ۲۰، شماره ۸۱، پاییز ۱۴۰۲

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پیام نور واحد تهران.

Farahnazyousefi66@gmail.com

Orcid:0000-0001-8222-016X

۲. دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پیام نور واحد تهران - نویسنده مسئول

apedmir7@yahoo.com

Orcid: 0000000338237487

orcid: 0000000191827895

۳. دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پیام نور واحد تهران



Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.



مقدمه

گرایش به قالبهای کوتاه در سالهای اخیر مورد توجه شاعران معاصر بوده است. عصر ماشین، عصر شتابزدگی است و شتابزدگی با درنگ و همچنین با تطویل در تضاد است؛ حتی رمان که قالب غالب نثر معاصر است نیز به سوی کوتاهی گرایش پیدا کرده است. در شعر نیز تلاش می‌شود تا از درج انبوه مطالب در یک قالب شعری کاسته شود؛ پس شعر با موضوع یا مضمونی محدود و در قالبی کوتاه بیان می‌شود. پیدایش رسانه‌های مجازی نیز شعر را در دنیای امروز به سوی ایجاز هدایت کرده ولی برای مخاطب، سردرگمی خاصی برای نامیدن شعر کوتاه به وجود آورده است. در سالهای اخیر بسیاری از شاعران اشعار کوتاه خود را بدون نام یا بدون در نظر گرفتن قواعد به عناوینی نامناسب می‌خوانند.

در پژوهش پیش رو، که اولین پژوهش در زمینه قالب پریسکه است به مقایسه ساختار و محتوای قالب پریسکه و هایکو پرداخته شده است. در چه مواردی پریسکه را هایکو نامیده‌اند در حالی که پریسکه و هایکو تفاوت‌های ساختاری و محتوایی محسوسی با یکدیگر دارد. پریسکه، قالب کوتاه شعر فارسی است که حدود یک دهه پیش به ثبت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی رسید و به عنوان قالب کوتاه شعر فارسی به جامعه ادبی معرفی شد.

مبانی نظری

پریسکه به معنای جرقه کوچک آتش، قالب شعر فارسی است که یک لحظه در ذهن، روشنایی کوچکی را ایجاد، و تا مدتی ذهن را درگیر می‌کند و حاصل این درگیری در واژگانی اندک تصویر می‌یابد؛ به بیانی دیگر اگر شعر را رستاخیز احساس و خیال و تصویرسازیهای ذهن نامکشوف بدانیم، پریسکه، جرقه این رستاخیز و کشف است که آنی در ذهن شاعر، روشن می‌شود و فکر، ذهن و حس شاعر را در برمی‌گیرد. اصلی‌ترین عناصر شعری پریسکه، معنا و تخیل است.

پریسکه از قبل با اندک تفاوت به صورتهایی دیگر وجود داشت؛ در گذشته و در جریان شعر پارسی از قبیل دوبیتی، رباعی، تکبیت، خسروانی و... پدید آمده بود. پریسکه، همانند دیگر قالبهای شعر فارسی با قواعد و مؤلفه‌های خاص خود با

همفکری و همراهی جمعی از استادان زبان و ادبیات فارسی و شاعران کوتاه‌سرا و نوپرداز معاصر، هویت متمایز خود را یافته است.

تفاوت پریسکه با دیگر قالبهای شعر

پریسکه، قواعدی دارد که آن را از قالبهای دیگر متمایز می‌کند:

- پریسکه حداقل دو و حداکثر چهار فصل دارد در صورتی که شاعر بتواند شعر را در یک فصل به پایان برساند.
- فصل^۱ در پریسکه از هر واحد شعری در یک قطعه پریسکه است که عمودی پشت هم نوشته می‌شود و هویت مستقل ندارد و تابع دیگر واحدها است. شاعر در هر بخش از هر فصل، که به سکوت یا سکونی برسد و اصطلاحاً به شکلی که نفس منقطع شود، باید به فصل بعد برود.
- اصلی‌ترین ارکان پریسکه، معنا و ایماژ یا همان خیال است. شاعر پریسکه‌سرا باید با تصویرسازی و ایهام قوی، ذهن مخاطب را درگیر کند به صورتی که مخاطب با تفکر و تأمل، مفهوم را دریافت کند که اصطلاحاً کشف و تعلیق گفته می‌شود. اگر پریسکه‌ای کشف جدید و بکر نداشته باشد، فقط در حد توصیفی شاعرانه باقی‌می‌ماند و پریسکه‌ای ماندگار نخواهد بود.
- زبان پریسکه، عموماً ساده و سهل و روان و متناسب با ادبیات امروزی است؛ ولی باید پر مغز و پر مفهوم باشد.
- شاعر می‌تواند از ضرب‌المثلها و آرایه‌های ادبی برای بهتر شدن کارش استفاده کند.
- پریسکه می‌تواند سپید، نیمایی یا مقفی باشد به شرطی که تساوی عروضی در پریسکه مقفی بین فصلها نباشد.
- فصلها در پریسکه باید ارتباط عمودی و افقی داشته باشد و در مسیر موضوع اصلی حرکت کند (فصلها باید در اختیار اندیشه شعر باشد و ارتباط معنایی را قطع نکند).
- در پریسکه بهتر است حداقل یک فعل باشد و در صورت نیاز به ایجاد فعل در فصلها در هر فصل صرفاً یک فعل به کار گرفته شود.
- بهتر است حتی‌الامکان در پریسکه از هر واژه یک بار استفاده شود.

- در پریسکه بیشترین همراهی مخاطب با شاعر وجود دارد به گونه‌ای که باید به شکلی ظرفیت‌سازی شود که بخشی از شعر در ذهن مخاطب سروده شود (حسنوند، ۱۳۶۹: ۲).

بنیان پریسکه با همکاری شاعر معاصر «علیرضا بهرهی» و مساعدت جمعی از صاحب‌نظران شعر و ادب فارسی دانشگاه‌های کشور از جمله استاد احمد فولادی طرقی شاعر و نویسنده و مترجم معاصر گذاشته شد و در سال ۱۳۹۱ در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایران به ثبت رسمی رسید.

در جشنواره‌های بین‌المللی و همایش‌های بین‌المللی پریسکه، شاعرانی از کشورهای افغانستان، عراق، پاکستان، تاجیکستان، سوریه، آذربایجان، ترکیه و هند حضور پیدا می‌کنند. در این سه جشنواره و همایش شاعران خارجی حضور فعالی داشتند:

۱. جشنواره بین‌المللی پریسکه‌های نوروز در سال ۱۳۹۳

۲. جشنواره بین‌المللی پریسکه‌های خلیج فارس در سال ۱۳۹۶

۳. همایش پریسکه‌های عاشورایی سال ۱۳۹۷

هایکو، قالب شعر کوتاه است که صدها سال پیش در نتیجه مسابقات شعر در ژاپن پیدا شد که به هوکو (صدور شعر) یا هایکو (بازی شعر) معروف شد. چنین شعرهایی را های‌کای (بازی مناسب) هم می‌خوانده‌اند؛ اما واژه هایکو اکنون کاربردی عمومی‌تر یافته است. تصاویر هایکو بدون استفاده از تشبیه، استعاره، نماد، و دیگر مجازها ساخته می‌شود و مضمون‌هایی همچون کوتاهی عمر، زن، پرندگان و جانوران دیگر، حشرات درختان و گلها، کوه‌ها، ماه و آفتاب، برف و باران و مه و جلوه‌های دیگر طبیعت دارد (پاشایی، ۱۳۶۹: ۹).

هایکو، ابتدا محتوایی طنزآمیز داشت و سپس با فلسفه ذن آمیخته شد و جوانب آن گسترش یافت. همه مؤلفه‌های هایکو از جمله حجم کوتاهش در مکتب فلسفی-عرفانی ذن و جهان‌بینی خاص بودایی ریشه دارد؛ یعنی کوتاهی هایکو تنها ویژگی ظاهری و شکلی نیست (باقری فارسانی، ۱۳۹۵: ۴).

نفوذ نیرومند آیین بودایی ذن در بسیاری از این‌گونه شعرها با توجه به اینکه بسیاری از هایکوسرایان از دیرنشینان بودند، آشکار است (پاشایی، ۱۳۶۹: ۱۰). قواعد هایکو عبارت است از:

هایکو، شعری است ۱۷ هجایی که در سه سطر نوشته می شود- سطر اول و سوم هرکدام پنج هجا و سطر دوم هفت هجا دارد- و برخورد آنی شاعر را با شیئی یا منظره‌ای طبیعی و حتی پیش پافتاده منعکس می کند. هایکوها علاوه بر ۱۷ هجا باید دارای کی گو^۲ یعنی نشانه فصلی (فصل واژه‌ها، شامل پنج گروه بهاری، تابستانی، پاییزی، زمستانی و نوروژی) و کی رچی^۳ یا کلمه قاطع (برش واژه‌ها) باشد (علوی، ۱۳۹۲: ۱۱). کی گو، هر چند برای هایکو ضروری است، توسط بعضی از نویسندگان مدرن ژاپنی که از هایکوی آزاد می نویسند و نویسندگان غیرژاپنی استفاده نمی شود (همان).

تصاویر هایکو بدون استفاده از تشبیه، استعاره، نماد و دیگر مجازها تنها با توصیف عینی ساخته می شود و شاعر، برخورد آنی با شیء یا منظره‌ای طبیعی و حتی پیش پا افتاده را منعکس می کند (داد، ۱۳۸۵: ۵۳۳).

برخی مضمونهای شاعران هایکوسرای ژاپنی، کوتاهی عمر، زن، پرندگان و جانوران دیگر، حشرات درختان و گلها، کوه‌ها، ماه و آفتاب، برف و باران و مه و جلوه‌های دیگر طبیعت است. همیشه ارجاع و اشاره به فصل هست؛ گاهی بسیار نامستقیم از این دست: «ماه سرد» که به زمستان اشاره می کند و «شکوفه‌های گوجه»، اشاره به بهار و «مگس‌ان شبتاب» به تابستان یا «برگهای افرا» به پاییز (پاشایی، ۱۳۶۹: ۹).

هایکو با آیین ذن در خاور دور و ژاپن ارتباط تنگاتنگی دارد (همان: ۵۳۲). شاملو در مقدمه کتاب هایکو از آغاز تا امروز می نویسد: به هر تقدیر به هایکو باید از دیدگاه ذن نگریست. شاید بهتر است بگوییم طبیعتی که هایکو ارائه می دهد از دیدگاه اهل ذن دیدنی تر و تجربه‌ای تفکرانگیزتر است؛ چرا که هایکو گویای رازهایی است که با گوش اهل ذن عمیقتر می توان دریافت کرد. این منظر از آن دریچه دیدنی تر است و به ناگزیر این احتمال در میان هست که بدانچه هایکو بازمی نماید با دید کم و بیش عارفانه‌ای نگاه کنیم؛ عرفانی که البته از مقوله عرفان اهل ذن نیست؛ پس حق همان است که در برخورد با هایکو کنار شاعران ژاپنی بایستیم و در زاویه جهان بینی شان قرار بگیریم (شاملو و پاشایی، ۱۳۸۴: ۲۰).

آنچه در هایکو بر مبنای درونمایه ارزش اساسی دارد، توجه به بیرون از خود است در حالی که در شعر فارسی توجه بنیادی شاعر بیشتر به خود و جهان درون است. این تفاوت نه در ارائه تصویر شعری که در چگونگی برداشت آن معنا می یابد (محمدی،

۱۳۹۳: ۶۳).

با مقایسه ساختار و محتوای پریسکه و هایکو نتیجه گرفته شد که پریسکه قالب کوتاه مستقلی است که ویژگیهای خود را دارد و با هایکو تفاوت ساختاری و محتوایی محسوسی دارد. تفاوتها و شباهتهای پریسکه با هایکو از نظر محتوا و ساختار بر اساس سه پایه به شرح ذیل مقایسه بررسی و بیان می شود:

۱. معنی (معنی داری یا معنی رسانی)
۲. صورت و قالب (موسیقی و جنبه های بلاغی)
۳. زبان (دستور و واژگان)

مقایسه پریسکه و هایکو از نظر معنا (اندیشه)

عنصر معنا در پریسکه مهمترین عنصر شعر است. این عنصر بدون محدودیت در اختیار شاعر است و هیچ منع و محدودیتی به منظور انعکاس اندیشه شاعر به هر شکل و میزان وجود ندارد.

معنا و اندیشه در هایکو برگرفته از تفکرات ذن و جهان بینی مکتب شیئتو و کنفوسیوس است و شاعر در انتخاب معنا و اندیشه آزادی ندارد:

روی ناقوس معبد

چیزی در خوابی آرام غنوده.

نگاه کن، پروانه ای. «بوسون»

تقابل میان ناقوس سیاه عظیم و پروانه کوچک ظریف، رنگ ذن دارد و به بر آب بودن زندگی و نامعلومی سرنوشت اشاره می کند (پاشایی، ۱۳۶۹: ۶۳).

شاعر اندیشه های مستقل خود را در پریسکه در اشعارش منعکس می کند:

صخره هم که باشی

عاقبت گریه های موجی

شانه های را خیس می کند «علیرضا بهری» (سعیدی، ۱۳۹۳: ۳۴)

این پریسکه براندیشه و سعی در انتقال مفاهیم اخلاقی و شناخت ماهیت انسانی تأکید می کند؛ از دیدگاهی به این نکته می پردازد که انسان هرچقدر هم مانند صخره محکم باشد، روزی با یک اتفاق می تواند تغییر کند. اگر قلب سختی را در نظر بگیریم شاید با گریه ای نرم شود یا اگر شخص سرسخت و لجبازی را در نظر بگیریم با اتفاق

پیش‌بینی نشده‌ای می‌تواند مانند گذشته نباشد و... .

محور اصلی اندیشه در هایکو بر گرد طبیعت می‌چرخد و از محیط طبیعی اطراف شکل می‌گیرد. شعر در مورد گروه‌ها و اجتماعات بشری کمتر دیده می‌شود. آنچه در هایکو مهم است خود اشیا و پدیده‌های ملموس است و نه امور متافیزیکی و غیر محسوس؛ به همین سبب ماهیت هایکو، کاملاً تصویری است و گویی فیلمی کوتاه یا تکراری از فیلم را مشاهده می‌کنیم. این پدیده در هایکو تحت تأثیر فرهنگ ژاپنی و بویژه ذن است.

پشیزی انداختم

نیمکت معبد را وام گرفتم.

در خنکای شامگاهی. «شیکی»

شیکی به معبد سومادرا می‌رود؛ دو سکه مسی در صندوق آستانه معبد می‌اندازد و تعظیم می‌کند و بعد روی نیمکت می‌نشیند و از نیسم شامگاهی لذت می‌برد (شاملو و پاشایی، ۱۳۸۴: ۳۴).

زیر ماه مه‌آلود

آسمان و آب را کدر کرده است

آن غوک «بوسون»

در اینجا شاعر به شالیزار می‌نگرد و عکس ابرها را در آن می‌بیند. غوکی به ناگاه در آب می‌جنبد و آب و آسمان ابری گل‌آلوده و تیره می‌شوند. شعر تصویر این لحظه است (داد، ۱۳۸۵: ۵۳۲).

در پریسکه، محدودیتی برای سرودن شعر در مورد پدیده‌های ملموس یا امور متافیزیکی و غیره... وجود ندارد. در پریسکه شاعر مخیر است که از بستر جامعه و اجتماع بشری یا از بستر طبیعت استفاده کند و وام بگیرد.

من می‌روم اداره

این چهره پیش تو باشد تا عصر

آینه «عبدالرضا فریدزاده» (سعیدی، ۱۳۹۳: ۱۰۶)

شخصی در حال رفتن به اداره به آینه می‌گوید این چهره‌ام تا عصر پیش تو بماند؛ به نقابهایی اشاره می‌کند که افراد در اجتماع به چهره می‌زنند.

نماز میت‌ام را

یک بار نه

به تعداد قربانیان

جنگ بخوانید «عبدالملک خرمالی» (خرمالی، ۱۳۹۷: ۳۱)

این پریسکه از نظر معنا به جنگ اشاره دارد. شاعر، مرگ هر نفر را در جنگ با مرگ خود مساوی می‌داند که می‌گوید به تعداد قربانیان، هربار برایم نماز میت بخوانید؛ چون او نیز با تک‌تک افرادی که می‌میرند، گویی از درون می‌میرد.

مقایسه پریسکه و هایکو از نظر صورت و قالب

پریسکه را می‌توان در دو، سه یا چهار فصل پایان داد. اگر شاعر بتواند در یک فصل شعر بگوید، این امکان نیز وجود دارد؛ اما شعر در هایکو در سه فصل (۵-۷-۵) خاتمه می‌یابد. فصلها از پیش تعیین شده است و هر فصل هجاهای ثابت و مشخصی دارد و قدرت عمل و مانور قلم و زبان از شاعر گرفته می‌شود.

صورت‌های عروسکها

به راه‌های ناگزیر

باید پیر شده باشم. «سیفو»

این هایکو به تقدیر بودایی اشاره‌ای می‌کند: زنی به عروسک‌هایی که برای جشن عروسکها در قفسه‌ها چیده شده است، نگاه می‌کند و چون درمی‌یابد که دیگر توجهش برانگیخته نمی‌شود، می‌اندیشد که پیری اجتناب‌ناپذیرش فرا رسیده است (پاشایی، ۱۳۶۹: ۴۸).

باد خزانی

بر کشتزاران می‌گذرد.

چهره‌های کسان! «نونی تسورا»

این شعر چنین عنوانی دارد: گام زدن در خلنگ‌زار، چهره‌های مردم، خاصه در بیرون از شهر و در روستاها بنا بر فصول تغییر می‌کند (شاملو و پاشایی، ۱۳۸۴: ۱۴۲). تقسیم فصلها در پریسکه بر اساس هجا یا وزن یا شمارگان خاصی محدود نشده است. کوتاه و بلند شدن فصلها در اختیار شاعر است و شاعر تشخیص می‌دهد هر فصلی به چه میزان باشد. گاهی شاعر برحسب نیاز به تأکیدی یک کلمه را در یک فصل به کار می‌برد؛ یعنی یک فصل را با یک کلمه تعیین می‌کند.

چشم‌هایت را که می‌بندی

دنیا

نفس تازه می‌کند «علیرضا بهرهی» (بهرهی، ۱۳۹۸)

شاعر در این پریسکه می‌توانست واژه «دنیا» را در فصل سوم بیاورد و پریسکه در دو فصل سروده شود؛ ولی بر اساس تشخیص شاعر و نیاز به تأکید، «دنیا» در فصلی جداگانه آورده شده است.

مردابها

چشمه‌هایی که به آن لبخند نزدی «پرویز بیگی» (سعیدی، ۱۳۹۳: ۳۹)

پریسکه در دو فصل سروده شده و شاعر «مردابها» را از نظر تأکید در فصلی جدا آورده است.

شاعر، هر مرداب را چشمه‌ای می‌داند که بر اثر بی‌مهری به مرداب تبدیل شده است. در واقع انسانهایی که می‌توانستند مانند چشمه، شاداب و روشن باشند ولی ندیدن لبخند و مهر دیگران، آنها را به مردابهایی راکد و خموش و افسرده تبدیل کرده است. در مقایسه صورت و قالب دو عنصر موسیقی و جنبه‌های بلاغی مطرح است.

الف) موسیقی

ایجاد موسیقی و انتخاب نوع آن در پریسکه کاملاً در اختیار شاعر، و خود شاعر است که تعیین می‌کند که پریسکه، موسیقی و آهنگ تند داشته باشد یا آرام؛ سکوت و فاصله‌گذاری باشد یا قطع موسیقی. شاعر هوشمند در پریسکه نوع موسیقی را با معنا و فضای شعر هماهنگ می‌کند. پریسکه این ظرفیت را برای شاعر ایجاد کرده است.

در هایکو به غیر از اجازه‌ای که شاعر در انتخاب فصل‌واژه‌ها و واژه‌ها دارد، نقش دیگری در نوع موسیقی شعر ندارد. ایجاد موسیقی در سه فصل، که هر کدام تعداد واژگان معین دارد به یقین باید کار سخت و دشواری باشد.

هایکوهای در دسترس ما همه ترجمه است و در هر ترجمه خواه، ناخواه تا حد زیادی به جای همگون‌سازی صرفاً به گرت‌برداری اکتفا می‌شود. با توجه به اینکه ساختار نوشتاری هایکو بر اساس فصل‌واژه و شبه‌جمله‌های خاص زبان ژاپنی است، نوع موسیقی یا آهنگ شعری آن برای ما فارسی‌زبانان قابل درک نیست؛ ولی در پریسکه از موسیقی درونی (شعر سپید) و موسیقی بیرونی، و بعضاً موسیقی کناری (شعر موزون یا مقفا) بهره برده می‌شود.



موسیقی بیرونی، وزن عروضی یا هجایی مخصوص شعر کلاسیک و نیمایی است. موسیقی درونی از تکرار کلمات و ایجاد برخی قوافی داخلی شکل می‌گیرد. این رکن از موسیقی شعر مخصوص شعر سپید و بعضاً نیمایی، هم در شعر سپید و هم شعر نیمایی به کار برده می‌شود. در شعر پریسکه این عنصر در پریسکه‌های سپید و نیمایی نقش آفرینش موسیقی را برعهده دارد. چون در پریسکه تأکید بر عدم تکرار کلمات است مگر در موارد استثنا بخش تکرار کلمات برای ایجاد موسیقی درونی معمولاً اعمال نمی‌شود.

موسیقی کناری این رکن مختص شعر کلاسیک است و از طریق ایجاد قافیه و تکرار ردیف در سمت چپ شعر (بخش کناری شعر) ایجاد می‌شود؛ هرچند در سالهای اخیر خیلی از شاعران سپیدسرا از موسیقی کناری در سپید استفاده کرده‌اند به این شکل که در ابتدای سمت راست اشعار، که آغازگر هر بخش یا پاره‌خط است با تکرار کلمات مشابه ایجاد می‌شود؛ مانند برخی اشعار فروغ که با تکرار من در ابتدای خط‌های شعر سپید ایجاد شده است. در پریسکه چه پریسکه مقفی (بدون تساوی عروضی) چه پریسکه سپید، موسیقی کناری اعمال می‌شود.

موسیقی معنوی از تناسبات شاعرانه و هارمونیک معنایی شعر در ذهن ایجاد می‌شود. اگر این بخش را جزو موسیقی بدانیم، پریسکه بیشترین بهره را از موسیقی معنوی برده است. تشبیهات و تناسبات و در نهایت ضربه پایانی همگی دست به دست هم داده و موسیقی معنوی را در شعر پریسکه متبلور کرده است. ذات معناگرای پریسکه بستر مناسبی برای اعمال و ایجاد موسیقی معنوی در شعر را فراهم کرده است.

قسم به چشم پر از شعر

که آشیانه تویی تو

و من اسیر هجوم

در این هوای غم‌انگیز «علیرضا بهرهی» (بهرهی، ۱۳۹۸)

این پریسکه در قالب نیمایی سروده شده است. پریسکه نیمایی چهار فصلی است. نمونه زیر در دو فصل است.

زیر این دایره مینایی

منم و تنهایی «حسین فریدزاده» (بهرهی، ۱۳۹۸)

عمری ست متهم به آنم

که ریگی به کفشم است و ولی

من پابرهنه‌ام «علیرضا بهرهی» (بهرهی، ۱۳۹۸)

پریسکهٔ نیمایی در این شعر سه فصل دارد. بر اساس یکی از قواعد پریسکه، شعر می‌تواند در قالب سپید و نیمایی نیز سروده شود و شاعر مخیر است آهنگ پریسکه را خود تعیین کند و شعر دارای ضرباهنگ تند یا کند باشد؛ ولی به صورت شعر کوتاهی که بیش از چهار فصل نداشته باشد.

ب) تخیل (جنبه‌های بلاغی)

عنصر تخیل یا بهتر بگوییم صور خیال، مهمترین رکن شعر است. چه شعر فارسی باشد یا ژاپنی یا شعر اروپایی و... خیال، زبان مشترک تمام گونه‌های شعری در دنیاست. خیال وجه اشتراک تمام شعرهای دنیا با وجود تفاوت‌های زبانی و دستوری و حتی جهان‌بینی شاعران است. در شعر پریسکه به مانند تمامی گونه‌های شعری، عنصر خیال بسیار تعیین کننده و تمیز دهندهٔ شعر از غیر شعر یا همان نثر است. شاعر در پریسکه، مخیر است به هر شکل و هر میزان که محدودهٔ شعراجازه می‌دهد در سرودن شعر از عنصر خیال بهره بگیرد. شاعر برای بهره‌گیری از عنصر خیال با هیچ محدودیتی روبه‌رو نیست.

تمامی تشبیهات، استعارات، تناسبات در شعر پریسکه نیز مانند تمام قالبهای شعر فارسی است که امکان خلق تشبیهات بکر و زیبا را فراهم می‌کند. با اینکه عرصهٔ فصلهای پریسکه برای ایجاد تشبیه یا استعاره و... کوچک و محدود است، شاعر توانمند در همین فضای محدود می‌تواند استعداد و هنر خود را به نمایش بگذارد. خیال، مرز مجاز و واقعیت است. هرچه از واقعیت فاصله بگیریم و وارد مجاز بشویم به شعر بودن شعر نزدیکتر شده‌ایم:

دستهای تو

شکل باران نیست

اما چه خوب

مرا سبز می‌کند «علیرضا بهرهی» (بهرهی، ۱۳۹۸)

در این نمونه از عنصر تخیل بخوبی استفاده شده است و با اینکه به ظاهر، شباهت در فصل دوم نفی می‌شود در فصل چهارم با آوردن تشبیه (یعنی بارانی بودن دستها)

ضربه در شعر ایجاد شده است.

گوشه‌ایم را سوراخ می‌کنم

حرفهای

زیباترین

گوشواره‌های جهان است «فریده صاحب‌انوش» (صاحب‌انوش، ۱۳۹۷: ۵)

شاعر در این پریسکه حرف را به گوشواره تشبیه کرده است. در اینجا نیز شاعر از این جمله وام گرفته است که «این حرف را آویزه گوش کن» و گوشها سوراخ می‌شوند تا گوشواره‌ای از زیباترین حرفها آویزه گوش شود.

صدای تو اذان است

بخوانم

تا که افطار کنم

سکوتم را (همان: ۲۴)

تشبیه صدای معشوق به اذان، خیالپردازی شاعر در این پریسکه است و افطار سکوت، یعنی شکستن سکوتی که با خواندن معشوق یا شاید حتی با صدا کردن نام او انجام می‌شود.

در هایکو بیشتر با واقعیت و آن واقعی روبه رو هستیم. هایکو به برداشت لحظه‌ای و برش مقطعی از واقعیت هر اتفاق خرد توجه می‌کند و تصویربرداری صرف از طبیعت است.

خورشید سرخ روشن

بیرحمانه سوزان است،

ولیکن باد، باد خزانی است. «باشو»

آفتاب هنوز داغ است؛ ولی باد از پایان تابستان خبر می‌دهد. باشو در این لحظه، هردو فصل را و نیز تبدیل یکی به دیگری را حس می‌کند (شاملو و پاشایی، ۱۳۸۴: ۱۹۹).

می‌رفتند دیروز،

امروز، امشب... غازه‌های وحشی

همه رفته‌اند، آوازخوان. «بوسون»

مضمون طبیعت و اشاره به فصل در بسیاری از هایکوه‌های ژاپنی دیده می‌شود: همه عشاق حیات وحش می‌توانند در اندوه شاعر شریک باشند که برای رفتن

غازهای وحشی مویه می‌کند. پرواز غازهای وحشی از کاشانه زمستانی خود به بهار اشاره می‌کند (پشایی، ۱۳۶۹: ۲۴).

شمعدان در دست،

بین در باغ می‌شود،

بر بهار اندوه می‌خورد. «بوسون»

مردی که شمعدان در دست دارد و در میان باغ می‌شود بر وداع بهار افسوس می‌خورد و می‌خواهد بگذارد آن فصل بگذرد (همان: ۲۵).

بر دسته فوکا

بلبلی می‌نشیند و آواز می‌خواند

دهکده گوجه‌بن کوچک. «ایسا»

در کتاب صد هایکوی ژاپنی در ترجمه این شعر آمده است: در نقاشی و ادبیات ژاپنی، بلبل (اوگوئیسو) همیشه با گوجه‌بنان و شکوفه‌ها همراه است. آن که با راه‌های تفکر و احساس ژاپنی همراه باشد، می‌تواند در این شعر کوتاه، آواز این پرنده را بشنود و عطر شکوفه‌های گوجه را بویید (همان: ۲۸).

در ترجمه این شعر نیز باید با راه‌های تفکر و احساس ژاپنی همراه بود که بتوان به درک و احساس شاعر در شعر رسید.

شاید به دلیل عدم تسلط کامل ما به زبان و ظرفتهای زبانی ژاپنی و گرت‌برداریهای ناصواب مترجمان از اشعار هایکو، ما بدرستی نتوانسته‌ایم شیوه اختصاصی تشبیه و استعاره را در هایکو درک و حلاجی کنیم و به نظر می‌رسد که عنصر خیال در این شعر اهمیت زیادی ندارد؛ هر چند نیاز به بررسی هرچه بیشتر هایکوهای اصیل توسط زبان‌دانان ژاپنی ضروری است.

مقایسه پریسکه و هایکو از نظر زبان

شعر در پریسکه بر اساس دستور زبان معاصر نمود می‌یابد. در شعر پریسکه اشعار به دو صورت زبان رسمی و معیار و یا زبان محاوره سروده می‌شود. در یک قطعه پریسکه، امکان تداخل دونوع گونه معیار و محاوره همزمان وجود ندارد. در پریسکه ادات جمله رعایت می‌شود؛ مگر بنا به ضرورت موسیقایی یا وزنی، هم‌چنین برای ایجاد ضربه و شگفت‌انگیزی در پریسکه، جواز جابه‌جایی در ادات جمله مانند شعر کهن کلاسیک



وجود دارد. بنا به تشخیص شاعر در شعر پریسکه امکان حذف فعل به دو روش حذف به قرینه لفظی و حذف به قرینه معنوی وجود دارد.

در شعر پریسکه باید یک فعل باشد مگر اینکه شاعر با هنرمندی تمام بتواند بر اساس حذف به قرینه معنوی به گونه‌ای این حذف را انجام دهد که بقیه ادات جمله در ذهن مخاطب عیناً بر همان فعل محذوف دلالت کند.

در هایکو به غیر از هایکوهای مدرن اخیر، که بنا به همراهی با سلیقه کشورهای دیگر اجازه تغییراتی را داده‌اند، صرفاً با زبان کلاسیک و معیار شکل می‌گیرد.

در هایکو برخلاف شعر پریسکه، که سرودن شعر بر اساس نوعی دستور زبان واحد بیان می‌شود، سرودن شعر با سه روش مختلف انجام می‌شود که این سه شیوه نگارش و نوشتار مستقل همزمان در کنار هم اعمال می‌شود:

روش «کانجی»، «هیراگانا» و «کاتاگانا» که هر شیوه کارکرد مخصوص خود را در زبان ژاپنی و بالطبع در هایکو دارد. کلمات اصلی که در برگرفته معنا و مفهوم جمله است بر اساس «کانجی» نوشته می‌شود. اسمها، افعال، صفات به شیوه‌ای ترکیبی از روش نوشتاری «کانجی» و «هیراگانا» نوشته می‌شود. بخشهایی در جمله و شعر که بر عمل دستور زبانی دلالت می‌کند به «هیراگانا» نوشته می‌شود.

نامهای خارجی اعم از نام اشخاص و یا مکانها، فضاها و... که به صورت وامواژه از زبانهای غیر ژاپنی در زبان ژاپنی استفاده می‌شود بر اساس شیوه نوشتاری «کاتاگانا» نوشته می‌شود؛ مانند اسم «برایان» برای پسر خاص و اسم «آلپ» برای مکان خاص. بنابراین، شعر پریسکه حتی در شیوه اعمال دستور زبان، گذشته از جنبه‌های تفاوت ساختاری دستوری زبان فارسی با زبان ژاپنی با هایکو تفاوت دارد.

وجوه مشترک پریسکه و هایکو

۱. هر دو شعر کوتاه است و به ایجاز اهمیت می‌دهد.
۲. هر دو شعر هویت خود را از قالبهای دیگر وام گرفته است؛ هایکو از شعر کلاسیک و بلند و ۳۵ هجایی هایکا گرفته شده که نوعی شعر پرتطرفدار در زبان ژاپنی است و پریسکه از گونه‌هایی چون لیکو، سیاچمانه، خسروانی، چهل سرود، لندی و... که جزو گونه‌های شعری در زبان فارسی میانه است.
۳. هر دو شعر در انتقال مفاهیم و آموزه‌های جامعه خود می‌کوشد.

نتیجه‌گیری و بحث

با مقایسهٔ دو گونه شعر پریسکه ایرانی و هایکوی ژاپنی از نظر ساختار و محتوا نتیجه گرفته شد که شعر پریسکه، قالب شعر کوتاه ایرانی است که قواعد خاص خود را دارد و هایکوی فارسی یا تقلیدی از هایکو نیست. پریسکه از نظر قالب، معنا و اندیشه، جنبه‌های بلاغی، موسیقی و دستور زبان با هایکو تفاوت دارد:

۱. از نظر تفاوت در قالب، هایکو سه فصل دارد ولی پریسکه در دو تا چهار فصل و در حالت استثنا حتی در یک فصل نیز می‌تواند سروده شود.

۲. از نظر تفاوت در معنا و اندیشه شاعر در پریسکه مخیر است با هر مضمون و محتوایی شعر بگوید؛ ولی در هایکو به غیر از شعرهای معاصر، اغلب مضمونها در رابطه با طبیعت و ذن است.

۳. از نظر جنبه‌های بلاغی در پریسکه استفاده از صور خیال (تشبیه، استعاره و...) از ارکان اصلی است و شاعر برای بهره‌گیری از عنصر خیال با هیچ محدودیتی روبه‌رو نیست. در هایکو، بیشتر با واقعیت و آن واقعی روبه‌رو هستیم.

۴. از نظر عنصر موسیقی در پریسکه ایجاد موسیقی و انتخاب نوع آن کاملاً در اختیار شاعر است و او تعیین می‌کند که پریسکه، موسیقی و آهنگ تند داشته باشد یا آرام، سکوت و فاصله‌گذاری باشد یا قطع موسیقی؛ ولی در هایکو به غیر از شعرهای اخیر، صرفاً با زبان کلاسیک و معیار شعر سروده می‌شود. در هایکو به غیر از اجازه‌های که شاعر در انتخاب فصل‌واژه‌ها و واژه‌ها دارد، نقش دیگری در نوع موسیقی شعر ندارد.

۵. از نظر دستور زبان در پریسکه سرودن شعر براساس دستور زبان معاصر صورت می‌گیرد. در شعر پریسکه اشعار به دو صورت زبان رسمی و معیار و یا زبان محاوره سروده می‌شود ولی در هایکو به غیر از هایکوهای مدرن اخیر، که جدیداً بنا به همراهی با سلیقه کشورهای دیگر اجازهٔ تغییراتی را داده‌اند، صرفاً با زبان کلاسیک و معیار شعر سروده می‌شود.

از نظر شباهت، هردو قالب شعری، هویت خود را از دیگر شعرهای کوتاه وام گرفته‌اند؛ ولی قواعد خود را دارند. هردو سعی در انتقال مفاهیم و آموزه‌های جامعه خود دارد و هردو قالب شعر کوتاه است.

با مقایسه ساختار و محتوای پریسکه با هایکو به روش تحلیل محتوا این نتیجه به دست آمد که پریسکه قالب کوتاه مستقلی است که ویژگیهای خود را دارد و با هایکو از نظر ساختاری و محتوایی به گونه‌ای محسوس متفاوت است.

پانوش

۱. فصل در پریسکه، هر واحد شعری در یک قطعه پریسکه است که عمودی پشت هم نوشته می‌شود و هویت مستقل ندارد و تابع دیگر واحدها است.

2. kigo
 3. kirji

فهرست منابع

- باقری‌فارسانی، حمید؛ (۱۳۹۵) *واکاوی کوتاه‌سرایی در شعر معاصر فارسی*؛ پایان‌نامه دکتري زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه رازی.
- بهرهی، علیرضا؛ (۱۳۹۸) *بیانات شفاهی در جشن هفتمین بنیان پریسکه*.
- بهرهی، علیرضا؛ (۱۳۹۲) *سپیداری که به باران می‌پیچد*؛ چ دوم، تهران: انتشارات نهر. *بیانات شفاهی*؛
- بیوکانن، دانیل. سی؛ (۱۳۶۹) *صد هایکوی مشهور*؛ ترجمه ع. پاشایی، تهران: انتشارات دنیای مادر
- حسنوند، حجت؛ (۱۳۶۹) «پریسکه»؛ نسیم هنام، س اول، (۶)، ۲.
- خرمائی، عبدالملک؛ (۱۳۹۵) *گناه آینه*؛ تهران: انتشارات پرستوی سپید.
- داد، سیما؛ (۱۳۸۵) *فرهنگ اصطلاحات ادبی*؛ چ سوم، تهران: انتشارات مروارید.
- سعیدی، حسین؛ (۱۳۹۳) *کوتاه چون نفس*؛ تهران: انتشارات فصل پنجم.
- شاملو، احمد و پاشایی. ع؛ (۱۳۸۴) *هایکو شعر ژاپنی از آغاز تا امروز*؛ چ چهارم، تهران: انتشارات چشمه.
- صاحب‌انوش، فریده؛ (۱۳۹۷) *آفریده*؛ تهران: انتشارات سارات.
- علوی، سیدرضا؛ (۱۳۹۲) *آشنایی با هایکو*؛ آرشیو روزنامه ایران، س نوزدهم، ش ۵۴۵۳.
- فریدزاده، حسین؛ (۱۳۹۸) *بیانات شفاهی دکتر بهرهی در جشن هفتمین بنیان پریسکه*.
- محمدی، سیاوش؛ (۱۳۹۳) *بررسی قالبهای کوتاه شعر معاصر*؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد ادبیات فارسی. دانشگاه کازرون.